

**ANGLATERRA I CATALUNYA.
LES RELACIONS ANGLO-CATALANES DURANT
LA GUERRA DE SUCCESSIÓ**

Ferran Soldevila

L'escrit de F. Soldevila que es presenta és la transcripció d'un manuscrit inèdit de trenta-quatre pàgines (tamany quartilla) trobat en el Fons Personal de l'historiador que està ubicat en la casa del seu fill Gerard, a la vila de Chavornay (Suïssa). Devia constituir una de les nombroses conferències que va donar, el febrer del 1955, en diferents universitats i centres culturals d'Anglaterra. Ell mateix, en un article aparegut al Bulletin of Hispanic Studies, "Notes sobre temes anglo-catalans" (t. 33, 1956, p. 87-92), explica que la col.laboració anglo-catalana en la guerra de Successió a la Corona d'Espanya fou un dels tres temes que va tractar en aquella ocasió. En aquest article, exposa també, molt resumida, l'argumentació que va fer sobre la qüestió, que coincideix plenament amb la que fa en el text que ara es publica.

Els plantejaments historiogràfics que F. Soldevila utilitza no són pas molt diferents dels que ja va utilitzar en la primera edició de la Història de Catalunya (1934-35), tot i que recull determinades fonts i certs matisos que incorporarà en la segona edició de la seva obra més emblemàtica (1962-63). Allò més nou és l'oberta reivindicació política que hi exposa. L'historiador recorda l'existència d'una aliança anglo-catalana que considera gairebé una constant històrica i remarca l'incompliment, per part anglesa, del seu compromís de defensar les llibertats catalanes. Aquesta reclamació, feta en el context històric dels anys cinquanta, en plena dictadura franquista a l'estat espanyol, perd tot caire de reivindicació historicista per entrar en el pla de la més punyent actualitat d'aquell moment. F. Soldevila intenta explotar al

màxim l'hipotètic record d'haver comès una greu injustícia contra Catalunya que hi pogués haver en l'ànim d'uns sectors intel·lectuals anglesos pressumptament influents en l'opinió pública del seu país. No en va, el seu viatge ultrapassava l'estricta marc acadèmic i tenia com a objectiu intentar recollir el màxim de partidaris possible en favor del restabliment de la democràcia i dels drets nacionals dels catalans. És molt probable, però, que el mateix Soldevila fos molt escèptic sobre els resultats que podia obtenir. Ja en un article, "Catalunya en la guerra de Successió", realitzat durant el seu exili i publicat a la revista *Ressorgiment* (núm. 326, Buenos Aires, set. 1943, p. 5304-5), va exposar la lúcida conclusió que aquells fets del període modern li havien suscitat: "Meditem, tanmateix, la lliçó que es desprèn de l'abandó en què fou deixada Catalunya. I aprenguem a comprendre que les grans potències no reposen sovint sinó en llur conveniència pròpia."

El text de Soldevila que ens ocupa evidencia, també, el seu interès per l'estudi del període modern. Durant els anys vint ja realitzà alguns treballs molt importants sobre aquesta època, com ara "Unes sessions de la Cambra dels Lords en 1714" (*Revista de Catalunya*, núm. 58, set. 1929, p. 210-215) o el grup de cinc articles "La nostra història vista pels històriadors britànics" (*Revista de Catalunya*, núms. 34-38, abril-agost 1927). Fou, però, durant el conflicte bèl·lic i revolucionari del 1936-39 quan aquell període històric, i concretament la guerra de Successió, es convertí en un objecte d'estudi preferent, fins al punt que l'escollí com a marc d'una novel·la que realitzava en aquells moments, *El cavaller Despalau*, que deixà inacabada. El protagonista de la seva narració estava inspirat directament en Antoni de Peguera i Aimeric, un dels negociadors catalans del pacte de Gènova que surt esmentat de passada en el text que es presenta.

Posteriorment, malgrat la seva especialització en el segle XIII, no abandonà els treballs sobre els temps moderns, com mostra clarament el fet que els hi dedicués tres volums en la seva monumental *Història d'Espanya* (1952-1959). Encara en la dècada dels seixanta, ell s'encarregà de redactar els capítols referents a la Guerra dels Segadors i a la de Successió en una obra de síntesi cabdal, *Moments crucials de la Història de Catalunya* (1962).

Sobre l'escrit de Soldevila que segueix a continuació, cal aclarir alguns punts que no s'arriben a concretar. L'historiador català del qual es reproduïx un llarg fragment no és altre que el propi Soldevila i l'obra d'on s'ha extret és la seva famosa *Història de Catalunya*. El repetidament citat report de Robert Walpole és el *Report from the Committee of Secrecy appointed by order of the House of Commons (Dublín, 1715)*. I els articles del pacte de Gènova que

reproduceix són trets de l'obra de Francesc Castellví, *Narraciones históricas (còpia manuscrita de Sanpere i Miquel que es conserva a la Biblioteca de Catalunya)*.

Pel que fa a la transcripció, s'ha optat per ésser el més fidel possible a l'original. En els casos que no s'ha pogut identificar clarament una paraula s'ha reproduït entre parèntesi seguida d'un interrogant.

La importància i el volum que tenen en el text diversos fragments originals en anglès ha fet que s'optés per donar-ne, en nota a peu de pàgina, la seva traducció catalana, en una versió de Simona Bennett.

Enric Pujol

* * *

La similitud d'interessos al Migdia de França que havia fet els prínceps anglesos i els prínceps catalans rivals dels comtes de Tolosa i dels reis de França, va produir el fenomen d'aproximació anglo-catalana, que és una de les característiques de la política internacional de Catalunya a l'Edat Mitjana. Sovint al llarg dels segles XII-XV trobem aliances i lluites conjuntes. Singularment en regnats com els d'Enric II Plantagenet i Eduard I les relacions dinàstiques i polítiques són molt estretes. I es rar el cas de les guerres de Pere el Cruel de Castella, en les quals trobem el Príncep Negre al costat del castellà i enfront de Pere el Cerimoniós de Catalunya-Aragó, aliat amb França.

En els temps moderns, la renúncia dels anglesos a tot domini continental —especialment a França—, la desaparició de Catalunya com a Estat sobirà i el seu involucrament dins l'Estat espanyol, van esvaïr aquestes relacions. Però des que Anglaterra va començar a interessar-se pel domini de la Mediterrània, els països catalans —Catalunya, València, les Balears— van tornar a interessar la seva política. Deixem de banda el tractat de Cromwell amb Mazarin (1657), en el qual el Lord Protector es comprometia a ajudar els francesos a la reconquesta de Catalunya (Catalunya acabava de passar dotze anys unida a França). Deixem també de banda, encara que ja es troba molt més directament relacionada amb la qüestió que ens ocupa, l'actuació de l'esquadra

anglesa en aigües catalanes ajudant els catalans en la lluita contra els francesos invasors, episodi de la guerra de la lliga d'Augsburg contra Lluís XIV, precedent immediat de la Guerra de Successió. Però aturem-nos en aquesta gran lluita europea que torna a fer aparèixer en estreta aliança anglesos i catalans.

Des de la proclamació de l'arxiduc Carles d'Àustria com a rei d'Espanya per les potències aliades —Anglaterra, Àustria, Holanda—, tots els esforços d'aquestes potències s'adrecen a trobar bases d'actuació a la Península. En aquest sentit, l'entrada de Portugal dins el cercle de la Gran Aliança constitueix un èxit per a la causa dels aliats. Però això no és suficient: el camí de Portugal no aconsegueix obrir a l'arxiduc el camí del tron. Cal trobar una altra base en algun altre indret de la Península: A això s'adreça la temptativa de desembarcament a Andalusia, també fracassada malgrat la conquesta de Gibraltar. I a això s'adrecen les gestions prop dels catalans.

Catalunya es trobava al costat de l'arxiduc: el seu triomf hi era ardentment desitjat. Ja durant els darrers temps del regnat de Carles II, mentre a Madrid el partit borbònic s'enfortia i acabava dominant, a Barcelona i a tot Catalunya dominava el partit austriacista. Era un episodi més de la pugna entre centralisme i autonomisme, absolutisme i llibertats. Tota la propaganda aliada es feia damunt la base de la conservació del règim autòndic, d'exaltació dels furs i llibertats i d'oposició al dèspota opressor. Les diferències i topades amb Felip V i els seus ministres, en els tres primers anys de regnat, havien disposat els catalans a arrencar-se tot d'una entre els qui lluitessin a favor de l'arxiduc.

Tanmateix, la primera vegada que les esquadres anglesa i holandesa van presentar-se davant de Barcelona, duent a bord el príncep de Darmstadt (27 maig 1704), les esperades intel·ligències amb la plaça no van produir-se, i les esquadres hagueren de retirar-se, després de bombardejar la ciutat. Aquest fracàs va convèncer els anglesos que calia madurar millor el projecte i, sobretot, donar garanties als catalans. Per això, la reina Anna va lliurar instruccions i plens poders a Mitford Crow perquè pogués tractar i signar una estreta aliança i amistat entre Anglaterra i el Principat de Catalunya. Ja en les dites instruccions (Sec. Apèndix, doc. 45) s'afirmava taxativament: *You shall give the Catalans, or other Spaniards, assurances of our utmost endeavours to procure the Establishment of all such Rights and Immunities as they have formerly enjoyed under the House of Austria... And that we are willing, if they insist on it, to give our guaranty that*

it shall be done.(1) I en la *M. Crow's Comission to treat with the Catalans* (Sec. doc. 46) la reina declarava: *And We do promise that whatever he shall transact and Conclude in our Name, in the said Treaty of Alliance between Us and the said Principality, or any other Province, We will accept and ratify the same.*(2)

Aquestes eren les primeres afirmacions públiques angleses fetes no menys que per la pròpia reina d'Anglaterra, relatives a la conservació íntegra de les llibertats catalanes i al compromís que Anglaterra es disposa a prendre de garantir-les i defensar-les.

Mitford Crowe va anar a Gènova. Allí va trobar-se amb els catalans Antoni de Peguera i Aimeric i el Dr. Domènec Perera i va tractar amb ells dels pactes a signar. Ambdós patriotes catalans havien aconseguit sortir de Catalunya malgrat les ordres d'empresonament dictades contra ells, però no tenien plens poders per a tractar i signar l'aliança. El Dr. Perera, a fi d'obtenir-los, va tornar a Catalunya. L'empresa era plena de dificultats i fou prevista l'eventualitat que no pogués entrar a Barcelona i posar-se en contacte amb els Comuns catalans per obtenir-ne els plens poders: en aquest cas serien suficients els plens poders signats per alguns nobles catalans. La previsió fou prudent: el Dr. Perera no va poder entrar a Barcelona. Llavors va anar a la Plana de Vic, que era el centre principal de la fermentació antiborbònica, i allí vuit nobles vigatans, el 17 de maig del 1705, van signar el document que atorgava els plens poders als dos representants catalans. Amb aquest document, el Dr. Perera va tornar a Gènova i, el 20 de juny del 1705, hi foren signats els pactes entre Anglaterra i Catalunya. Heus aquí com resumeix aquests pactes un historiador català:

"En virtut del pacte de Gènova, Anglaterra prometia als catalans: el desembarcament de 8.000 peons i 2.000 cavalls; 12.000 fusells amb les corresponents municions per als naturals que no tingui armes; el total compliment, per part de Carles III, de les lleis i privilegis de Catalunya, el qual compliment, en qualsevol contingència, Anglaterra garanteix; la garantia també

¹.- "Donarà als catalans o als altres espanyols garanties del nostre grandió afany de procurar pel restabliment de tots aquells drets i immunitats de què havien gaudit sota la Casa d'Austria.. I que Nos estem disposats, si ells insisteixen en això, a garantir que així es farà."

².- "I també prometem que siguin quins siguin els tractes i pactes que faci en el nostre nom, en l'esmentat tractat d'aliança entre Nos i el dit Principat o qualsevol altra Província, Nos l'acceptarem i ratificarem."

d'Anglaterra per a les dites lleis i privilegis, tant en comú com en particular, àdhuc en cas de contingències adverses a les armes dels aliats; la ratificació de la dita garantia, per part del plenipotenciari de la reina d'Anglaterra, davant els diputats del Principat de Catalunya o d'altres persones destinades a representar els Comuns, després d'ocupada Barcelona pels aliats, o abans si convingués, a fi que 'ni ara ni mai, els habitants i naturals del Principat no puguin ni hagin de sofrir el més petit dubte que llurs Privilegis i Lleis seran amb totes les formes mantinguts i conservats.' El catalans, de llur banda, amb aquesta garantia, reconeixeran com a rei legítim l'arxiduc i uniran a les tropes aliades, a sou de la reina anglesa, 6.000 homes, al cap de deu hores d'haver tingut avís que la flota aliada es troba ancorada a les costes de Llevant. Els restants articles es referien al transport dels bagatges i tren d'artilleria, allotjaments, preu dels grans, de les carns i dels vins, conducció de pertrets als campaments, seguretat de reemborsament per a les despeses que es facin, i, finalment, al manteniment del secret dins a l'hora oportuna."

Singularment importants dins aquests pactes són els articles 5, 6 i 7. Heus aquí alguns passatges. En l'article 5 el plenipotenciari anglès *ofreze y promete ahora y por qualquier acaso que pudiesse sobrevenir, toda seguridad y garantía de que los Privilegios y Leyes del Principado no sufrirán la menor alteración, en todas sus circunstancias.* En l'article 6 el plenipotenciari anglès promet i assegura que *siempre y cuando (lo que Dios no permita) sucediessen adversos y imprevenibles successos en las Armas, tots els catalans que s'hagin declarat per Carles III, quedarán con toda seguridad, garantía y protección de la Corona de Inglaterra, sin que puedan padezer la más mínima alteración ni detrimento en sus Personas, Bienes, Leyes ni Privilegios: de modo que ahora y en lo venidero, goze el Principado de Cataluña de todas las Gracias, Privilegios, Leyes y Costumbres, tanto en común como en particular, del modo que dicho Principado gozaba de dichos Privilegios, Leyes y Gracias en el tiempo del difunto Rey Carlos II.* L'article 7, que parla de la ratificació de la garantia pel plenipotenciari anglès davant dels diputats del Principat o altres persones destinades a representar els Comuns, declara que aquesta ratificació serà feta *a fin de que ni ahora ni en algún tiempo, los Naturales y Habitantes de dicho Principado puedan ni deban sufrir la menor duda de que sus Privilegios y Leyes serán con todas formas mantenidos y conservados.*

Paral·lelament (1er. maig 1705), la reina Anna havia donat instruccions al comte de Peterboroug i a Sir Cloudesly Shovel *to induce the Catalans to cooperate with you to the reduction of Spain to the obedience of King Charles III* (doc. 48).⁽³⁾ En aquest document s'afirmava oficialment la transcendència insuperable que per a les armes aliades havia de tenir la possessió de Barcelona: *Whereas nothing can be of more Importance to the common cause, or prove more conducing to the Establishment of King Charles III, on the throne of Spain, than the Possession of Barcelona and Cadiz...*⁽⁴⁾ I mana que deixin de banda l'expedició contra Cadis i vagin tot seguit a la costa catalana i encoratgin els catalans *to shake off the Yoke of France, and to animate them to prosecute their liberty with more vigour*.⁽⁵⁾ I no solament els catalans eren així encoratjats a la lluita, sinó que novament la reina d'Anglaterra els donava tota mena de seguretats per a llurs Llibertats i Privilegi. Tanmateix, en cas que les gestions de Peterbourough i Shovel fracassessin, havien de procurar reduir-los per la força. Peterbourough, generalíssim, va rebre també una Declaració o Manifest que havia d'adreçar a tots es súbdits de la monarquia espanyola, invitant-los a acollir els exèrcits aliats i *assegurant-los llurs usos i privilegis*.

Millor preparada així la col·laboració de Catalunya a la causa dels aliats, quan l'estol anglo-holandès, aquest cop duent a bord l'arxiduc, aparegué per segona vegada davant de Barcelona, els catalans van acudir a corrua feta a rebre el nou sobirà i a fer-li homenatge. I, assetjada la ciutat, el Virrei hagué de capitular al cap d'un mes i Carles pogué fer-hi la seva entrada triomfal (7 novembre 1705). Llavors, davant les Corts catalanes, Peterbourough va repetir les seguretats donades per la reina d'Anglaterra que els catalans no serien mai abandonats i, com fa observar Walpole en el seu report, després foren repetides per cada General Ministre que la Gran Bretanya enviava a Catalunya.

Així els aliats van poder organitzar un front de lluita que, per Catalunya, va estendre's endins de la Península. Felip es trobava, entre Portugal i Catalunya, en una situació extremadament difícil i sense

³- "a induir els catalans a cooperar amb vós per a la reducció d'Espanya a l'obediència del rei Carles III."

⁴- "Mentre que res no pot ésser més important a la causa comuna, ni afavorir més la instauració del rei Carles III al tron d'Espanya, que la possessió de Barcelona i Cadis."

⁵- "a desfer-se del jou que és França i a animar-los a cercar la seva llibertat amb més vigor."

l'ajut de Lluís XIV mai no hauria pogut sostenir-se. València i Aragó seguïen l'exemple de Catalunya. Mallorca i Eivissa eren en poder dels aliats i entusiastes per la causa de Carles; i Menorca, no menys decantada envers ell que els altres països catalans, fou rescatada pels anglesos el 1708 (setembre). Per mar i per terra el fet de poder comptar amb l'adhesió dels països catalans donava als aliats preciosos avantatges. I Catalunya va prendre part en la lluita amb una abnegació i una energia sense defallences. Robert Walpole pogué dir en el seu report: *No want of Fidelity or Zeal for the Common Cause during a long War, that abounded with extraordinary Turns of Fortune, was ever objected to these People; on the contrary, they received to the last the Capitaines of the Allies.*(6)

I, tanmateix, quan l'hora de la pau va arribar, aquest poble, que no s'havia llançat a la guerra sinó a instàncies i amb garanties dels aliats i que tan fidelment havia combatut, fou abandonat a la seva sort. Contra la intransigència de Felip V van estavellar-se totes les gestions i instàncies (res més que gestions i instàncies) de Carles d'Àustria, esdevingut ja emperador, i de la reina d'Anglaterra. Bolingbroke va desentendre's dels compromisos tan solemnement contrets per la reina Anna i va mostrar-se oposat a totes les solucions proposades per l'Emperador: l'adjudicació a ell dels antics regnes de l'antiga corona catalano-aragonesa, la constitució de Catalunya en República lliure. Adhuc el respecte envers els Privilegis i Llibertats catalanes que la reina havia promès tantes vegades de defensar qualsevol que fos el resultat de la guerra, si bé fou reclamat en diverses ocasions pel govern anglès, mai no ho fou amb l'energia que hauria calgut i que, mantinguda de bon començament, hauria pogut vèncer la decisió de Felip V. Robert Walpole, en el seu famós report, ho afirmava rotundament: *When the Queen entered into separate measures of Peace, Lord Lexington was sent Ambassador to Spain, at which time, considering the circumstances of King Philip's affairs, and the obligations he had then received from the Queen, the Catalan Privileges, if plainly demanded and insisted upon, could not have been*

⁶. - "Cap manca de fidelitat ni d'entusiasme per a la causa comuna durant una llarga guerra, en què hi foren abundants extraordinaris girs de la fortuna, va ésser mai impugnada a aquesta gent; ans al contrari, van rebre fins a l'últim dels capitans dels aliats."

refused; and without it, could never be expected to be granted to a people so remarkably zealous for the Common Cause.⁽⁷⁾

El mateix Robert Walpole explica prou detalladament, tot acusant severament Lord Bolingbroke i els altres personatges anglesos que van intervenir en el sacrifici de Catalunya, els graons seguits per la política internacional en el vergonyós abandó de Catalunya a les seves pròpies forces. Clarament es veu (en aquest al·legat que reproduïm íntegrament en apèndix) el disseny del govern tory de desentendre's totalment dels compromisos contrets per Anglaterra, malgrat que els ministres no s'estan de declarar que l'honor i la consciència de la reina d'Anglaterra hi estan en joc. Bolingbroke i els seus ministres es limiten a assegurar una amnistia general, amb restitució de béns i honors. No cal dir que les tropes angleses havien sortit de Catalunya; van seguir les de Portugal, les d'Holanda; es preparava la partença de les tropes austríaques. I, en primer lloc, de l'emperadriu, que es trobava a Barcelona. El govern anglès havia ofert la seva esquadra per a l'evacuació. Ja no hi podia haver cap dubte: els catalans eren abandonats a Felip V. Hom intentaria encara salvar el seu règim autònom, però limitant-se a paraules més o menys fermes. Cal pensar que la reina d'Anglaterra sentia remordiments ben justificats que expliqués expressions com les contingudes en la lletra de Lord Darmouth al Marquès de Monteleone, ministre de Felip V (doc. 52): *The Queen having understood by the Duke of Shrewsbury's last Letters, that the Catholick King did not intend that the Amnesty he granted to the Catalans, should extend to the Preservation of their Priviledges; I cannot express to you, Sir, how much Surprize Her Majesty show'd upon it; for to speak plainly to you, 'twas never thought His Catholick Majesty design'd to take away the Lives of the Inhabitants of a whole Province, so there was no Occasion to provide for it by treaty. The sole thing then intended in stipulating a General Amnesty, cannot be no other, than that this Province should be permitted to enjoy the same Priviledges, and be upon the same foot in every Respect as it was at the Death of the late King of Spain, Charles the IIId. The Queen, Sir, has order'd me to represent this to your Excellency in a most earnest manner, as a matter in which Her Majesty's Honour is very much*

⁷.- "Quan la reina va entaular tractats de pau per separat, Lord Lexington va ser enviat com ambaixador a Espanya, temps en el qual, considerant les circumstàncies dels afers del rei Felip i les ordres que en aquells moments havia rebut de la reina, si els privilegis catalans eren simplement demanats i s'hi insistia, no podien ésser refusats; i sense això, mai es podria haver esperat la seva concessió a una gent tan remarcablement entusiasta de la causa comuna."

concern'd, that she looks upon it as an Article already stipulated in all its Forms, and wick she thinks Herself oblig'd by Motives of Conscience not to depart from.(8)

També aleshores Lord Lexington, ambaixador a Madrid va rebre ordre d'insistir amb les més vives instàncies sobre la conservació dels Privilegis dels catalans, i això no sols per interès d'Anglaterra, sinó també del rei d'Espanya, al qual no convé —diuen les instruccions— portar els catalans a haver de salvar-se per ells mateixos, *that they might make a considerable figure in the World (or?) they framed themselves intra commonwealth.*(9)

Aquestes paraules no eren una vana amenaça. És un fet que aleshores Felip V, després de la llarga guerra que acabava de sostenir, no tenia forces per a sotmetre Catalunya. És un fet que li calgué substancialment la col·laboració estrangera. Les mateixes tropes austríaques, en retirar-se, havien de lliurar-li Tarragona i altres places, i li haurien lliurat Barcelona si ho haguessin cregut factible. Sense l'ajut decisiu de Lluís XIV, el seu nét no hauria pogut prendre Barcelona. A aquest propòsit, el propi Lluís XIV escrivia al seu nét: "Teniu raó de voler reduir Barcelona a la força; però quan aquesta manca, vol la prudència que s'emprin altres mitjans." El general De Quincy, en la seva cèlebre *Histoire militaire du regne de Louis XIV*, diu: "Les tropes i el general que les manava feren entrar en raó els catalans, car la potència d'Espanya per ella sola no s'hauria trobat mai en estat de destruir-los." Voltaire, en *Le siècle de Louis XIV*, escrivia també referint-se als catalans: "Llur tenaç resistència va provar que Felip V, alliberat fins i tot del seu competidor, no podia reduir-los tot sol."

⁸- "La reina havia entès, gràcies a les darreres cartes del Duc de Shrewsbury, que el rei catòlic no havia pretès que l'amnistia que havia concedit als catalans s'ocupés també de la preservació dels seus privilegis; no puc expressar-li, senyor, la sorpresa que la seva majestat va mostrar; per dir-li-ho simplement, mai ho havia pensat que la seva majestat catòlica tingués la intenció de treure la vida als habitants de tota una Província, així que no hi va haver cap ocasió per preveure això per tractat. L'única cosa que s'havia pretès en estipular una amnistia general no podia ser cap altre que aquesta Província hauria de ser permesa de gaudir dels mateixos privilegis, i hauria d'estar sota les mateixes condicions, en tot, que les que hi havia quan va morir Carles II, rei d'Espanya. La reina, senyor, m'ha ordenat que ho expliqui a la vostra excel·lència de la manera més franca, ja que en aquest tema hi està molt implicat l'honor de la seva majestat, donat que ho considera un punt que ja havia estat estipulat en totes les seves formes, i que se sent compromesa a no incomplir per motius de consciència."

⁹- "que ells podrien formar una personalitat considerable en el món on ells mateixos s'enquadrassin dins de la comunitat de nacions."

El tractat d'evacuació de Catalunya fou signat a Utrech el 14 de març 1713. La qüestió de les seves llibertats era deixada (art. 9) per a la conclusió de la pau pròxima. Era un ajornament que havia de donar temps a Felip V d'arrabassar les llibertats als catalans per la força. Tothom considerava imminent la submissió total de Catalunya i, amb ella, la de Mallorca i Eivissa. Totes les mesures eren preses, tots els projectes madurats. Però hom no comptava amb la resistència dels catalans. *Nunca se llegó a imaginar* —escriurà el general filipista Verboom— *que ese pueblo se pusiera en estado de defensa*. La lluita que hom donava per finida, hauria de durar encara més d'un any: lluita de Barcelona, gairebé tota sola, contra els exèrcits d'Espanya i França.

La pau entre Espanya i Anglaterra, signada a Utrech el 13 de juliol del 1713, constituïa, en el seu article 13, una befa cruel per als catalans. Bolingbroke havia escrit als plenipotenciaris anglesos d'Utrech: *It is not for the interest of England to preserve the Catalan liberties.*⁽¹⁰⁾ Quin contrast entre aquestes paraules i tots els encoratjaments i seguretats que els anglesos havien donat als catalans respecte a llurs llibertats! Però Bolingbroke va anar més lluny: va voler que almenys el mot "Privilegi" aparegués en l'article en qüestió i havia insistit en aquest sentit. I l'article havia restat redactat en aquesta forma: *Visto que la reina de la Gran Bretaña no cesa de instar con suma eficacia para que todos los habitadores del Principado de Cataluña, de cualquier estado y condición que sean, consigan no sólo entero y perpetuo olvido de todo lo ejecutado durante esta guerra y gocen de la íntegra posesión de todas sus haciendas y honras, sino también que conserven ilesos e intactos sus antiguos privilegios, el Rey Católico, por atención a S. M. Británica, concede y confirma por el presente a cualesquiera habitadores de Cataluña, no sólo la Amnistía deseada justamente, con la plena posesión de todos sus bienes y honores, sino que les da y concede también todos aquellos privilegios que poseen y gozan los habitantes de las dos Castillas, que de todos los pueblos de España son los más amados del rey Católico.*

Amb raó feia observar Walpole, sarcàsticament, que el govern anglès s'havia preocupat molt poc de l'honor de la reina d'Anglaterra. Potser per això calgué que Lord Lexington presentés al rei d'Espanya, ja després de signada la pau, el memorial que Walpole reproduïx (vegeu quartilla 18-19 -del seu report) insisitint encara en termes realment commovedors, *by the two strongest motives that are possible, viz. Honour and Conscience, that she may not leave a Nation which the*

¹⁰. - "No és de l'interès d'Anglaterra preservar les llibertats catalanes."

Misfortune of War obliged her to draw into her interest, in a worse condition than she found them.(11) Naturalment, li fou respost que aquella qüestió ja havia estat resolta en el tractat que acabaven de signar i que no calia fer res més.

Però Felip V va anar fins a demanar que l'esquadra anglesa l'ajudés a bloquejar Barcelona. Sols va aconseguir que Lord Lexington escrivís als Comuns catalans per recomanar-los que cedissin i per a oferir els seus bons oficis. (Agudament?) comenta Walpole: *But this artifice to induce the Catalans to abandon their defence in hope of his Lordship good offices had no effect upon men determined to die for the Liberty of their Country.*(12)

Però si aleshores el govern anglès no volgué col·laborar amb el seu estol a la submissió de Barcelona, uns quants mesos més tard (març 1714) va estar a punt de realitzar una tal acció. Ja Bolingbroke havia donat ordre a l'almirall Wishart perquè invités Barcelona i Mallorca a la submissió i perquè, cas de no acceptar la invitació, procedís a la submissió d'"aquell turbulent poble." Per fortuna per a Anglaterra, el moviment d'opinió favorable als catalans i la simpatia que alts personatges sentien envers els catalans, van poder evitar que unes tals ordres fossin dutes a terme. Com dirà Voltaire, els anglesos es reprotxaven d'haver abandonat els catalans com els romans els saguntins. La qüestió fou portada a la Cambra dels Lords i cinc sessions li foren dedicades. El nom de Lord Cowper va especialment lligat a aquesta humanitària gestió de la Cambra alta a favor dels catalans, eficaç, perquè va obligar Bolingbroke a desistir del seu projecte i a donar contraordres a l'almirall Wishart. Encara aquestes sessions tingueren la virtut d'obligar el govern tory a revenir sobre la qüestió de les llibertats catalanes: en aquest aspecte, però, sense cap vigor ni eficàcia. D'altra banda, en la resposta de la reina als Lords (vegeu-la en el Report de Walpole, quartilla 28) es fa recaure la principal responsabilitat de l'abandó i l'infortuni dels catalans damunt de l'emperador Carles VI. A ell al·ludeixen indubtablement els mots: *The Misfortunes to which that People are exposed by the Conduct of*

¹¹. - "pels dos motius més forts possibles, l'honor i la consciència, ella no pot deixar una nació que, per causa de l'interès d'ella, ha quedat en una condició pitjor a la que tenia abans."

¹². - "Però aquest artificio per induir els catalans a abandonar la seva defensa en l'esperança dels bons oficis de sa senyoria no va tenir cap efecte sobre uns homes decidits a morir per la llibertat del seu país."

those more nearly concerned to help them.⁽¹³⁾ En efecte, acabava de signar-se la pau de Radstadt (6 març 1714) i, després que els negociadors van debatre llargament el "cas dels catalans," el tractat va aparèixer sense que s'hi fes cap al·lusió.

Però els catalans no hagueren de lluitar solament contra llurs enemics i contra l'abandó dels seus antics aliats, sinó que hagueren de lluitar també contra la calúmnia. Hom els acusava, Bolingbroke els acusava, d'exercir la pirateria i dificultar el lliure comerç a la Mediterrània. L'almirall Wishart hagué d'enviar a Barcelona el capità Gordon amb la reclamació i l'amenaça que el govern anglès li trametia. Que hom llegeixi en el Report de Walpole adjunt la lletra de resposta de la Generalitat de Catalunya (quartilla 36-40 i 58-59) i hom veurà amb quanta de facilitat i de dignitat fou desfeta la calúmnia. Hom sentirà també com a través dels segles es lliguen subtilment i estranyament els esdeveniments i les situacions en llegir les frases relatives al bombardeig de la ciutat i a les víctimes causades pels enemics. I hom no podrà menys de sentir-se commogut amb la darrera imploració a la reina d'Anglaterra en el darrer passatge de la carta : "...Faltats de tot recurs, abandonats de tots, ens posem als peus de la Reina de la Gran Bretanya implorant el seu empar."

La reina d'Anglaterra moria el 12 d'agost. No havia interposat cap més gestió a favor dels catalans i Barcelona no va conèixer la seva mort fins al mateix moment de la capitulació, després de l'assalt general. Potser si l'hagués coneguda l'esperança d'un canvi favorable en la seva sort l'hauria portada (si és que això era possible) a exaltar encara el seu esforç de resistència. La mort de la reina Anna representava l'accessió dels whigs al poder. Dins el Consell de Regència tenien majoria; Jordi I els lliuraria el poder. Els whigs havien fet del "cas dels catalans" una arma contra el govern tory. El marquès de Dalmeida, representant de Catalunya a Londres, l'endemà mateix d'haver-se constituït la Regència, va reclamar la immediata intervenció per salvar Barcelona i Catalunya. I tot seguit les gestions angleses van recomençar prop de Lluís XIV. Proposaven un armistici i un ajustament i van donar ordres a l'almirall Wishart, cap de l'esquadra anglesa de la Mediterrània, perquè afavorís les embarcacions que duguessin queviures i pertrets a Barcelona. I, malgrat que Lluís XIV va esgrimir l'amenaça del pretendent Stuart i de la renovació de les aspiracions de Felip al tron de França, els Regents semblaven disposats a ajudar Catalunya i van arribar a donar ordre de concentració de l'esquadra

¹³.- "Les desgràcies a les quals aquella gent esta exposada per la conducta d'aquells més entossudits en ajudar-la."

anglesa a Port-Mahó. Seguint el pla proposat pel Marquès de Dalmases, aquesta esquadra havia hagut de fondejar a Barcelona, de facilitar el proveïment de la ciutat i el passatge de dones i infants a Mallorca i a Itàlia, i de procurar un armistici fins a la conclusió de la futura pau.

Però res no fou fet de tot això: hom esperava, per a prendre decisions, l'arribada de Jordi I. I Jordi I, que semblava disposat a ajudar els catalans, no va arribar fins després de la caiguda de Barcelona.

Sotmesa a un veritable terrorisme militar, privada de les institucions pròpies, que Felip V va apressar-se a destruir, Catalunya va recomençar el seu camí, esforçant-se a refer pel treball la seva prosperitat. No podia, però, oblidar la llibertat perduda, i el 1736 va produir-se un dels episodis més significatius de com hi perdurava encara el caliu de l'inconformisme. Secretament fou elevat al rei Jordi II d'Anglaterra un missatge, que fou imprès a Oxford sota el títol de *Record de l'Aliança fet al Sereníssim Jordi Augusto, Rey de la Gran Bretanya*. L'aliança que recorda és l'anglo-catalana, el pacte de Gènova del 1705; i després d'una part molt completa de caràcter expositiu, a manera de conclusió, (representa?) al rei d'Anglaterra l'obligació en què es troba de protegir Catalunya i la possibilitat que té d'esmenar, en una nova conferència internacional, la injustícia comesa a Utrecht. Diu així el darrer paràgraf: *La Gran Honra de V.R.M. reflectirà estar-nos obligat lo Regne d'Inglaterra, y incumbir molt al Rey la pública fe de son compliment. Qualsevol Consultor que persuadesca lícita la transgressió de Mutuas Promesas, ab detriment de nostre Poble, enganya primerament al Rey a qui aconsella que a la integritat de sos Contractants ab bona fe. Lo fi de representar públicament a V.R.M. nostre tractat és apel·lar a nostra Justicia i al Honor de Inglaterra. Nostre obrar, a son temps, nos féu acreedors de Inglaterra y de tota la major Aliança, per la Llibertat de Cataluña, y lo present Tractat serà en tot temps un Públic Monument de nostra Justicia. Lo que no cumplí aquella mal terminada Guerra ho pot satisfer una altra en que V.R.M. s'interesse; i lo que faltà al Congrés d'Utrecht pot lograr-se en algun de nou en què sia igualment àrbitre lo poder de Inglaterra, y fassa major la glòria que publicaran nostres Annals de V.R.M.*

Aquest document es perdé, naturalment, en el buit. Però sempre més restà entre els anglesos el record més o menys vague d'una greu injustícia comesa amb Catalunya.

Resumen: *En edición de E. Pujol, presentamos un artículo inédito del gran historiador catalán Ferran Soldevila, en que trata del pacto entre Cataluña y la reina de Inglaterra durante la guerra de Sucesión española y afirma que su incumplimiento permitió la abolición de las libertades catalanas por Felipe V.*

Summary: *Edited by Enric Pujol, we present here a not yet published article written by the great Catalan historian Ferran Soldevila which treats the pact made during the War of Spanish Succession by the Queen of England and Catalonia. Soldevila affirms in this article that the non-fulfilment of that pact permitted the abolishment of Catalan freedoms by Philip V.*